

ОГРАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена питанню формування професійної компетенції майбутніх юристів. Теоретично доведено організаційно-педагогічні умови формування професійної компетенції майбутніх юристів у контексті реформування освіти в Україні. Цими умовами є: реалізація міжнародних стандартів юридичних професій у майбутніх навчальних програмах адвокатів та вдосконалення нормативно-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх юристів на основі міжнародного досвіду; зміна цілей та професійна спрямованість предмету навчальних дисциплін "Іноземна мова професійного спрямування (німецька мова)" та "Іноземна мова професійного спрямування (англійською мовою)" на основі комплексу підходів; реалізація в навчальному процесі персонально-орієнтованих технологій навчання для стимулювання етичної поведінки майбутніх юристів; адаптація та використання міжнародних освітніх електронних інструментів, запропонованих міжнародними організаціями; розробка та впровадження структурної та функціональної моделі формування професійної компетенції майбутніх юристів за допомогою іноземної мови на основі міжнародних професійних стандартів юридичних фахівців у контексті реформування освіти в Україні.

Ключові слова: організаційно-педагогічні умови, професійна компетентність, майбутні юристи.

Стаття посвящена вопросу формирования профессиональной компетентности будущих юристов. Теоретически обоснованы организационно-педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих юристов в контексте реформирования образования в Украине. Этими условиями являются: внедрение международных стандартов для юридических профессий в будущих юристов. Учебные планы и совершенствование нормативно-методической поддержки профессиональной подготовки будущих юристов

на основе международного опыта; изменение целей и профессиональная фокусировка предмета академических дисциплин "Иностранный язык профессионального направления (немецкий язык)" и "Иностранный язык профессионального направления (английский язык)" на основе комплекса подходов; реализация в учебном процессе персонализированных обучающих технологий для стимулирования этического поведения будущих юристов; адаптация и использование международных образовательных электронных инструментов, предлагаемых международными организациями; разработка и реализация структурно-функциональной модели формирования профессиональной компетентности будущих юристов с использованием иностранного языка на основе международных профессиональных стандартов для юридических профессий в контексте реформирования образования в Украине.

Ключевые слова: организационно-педагогические условия, профессиональная компетентность, будущие юристы.

The article is devoted to the issue of formation of professional competence of future lawyers. The organizational and pedagogical conditions of the formation of professional competence of future lawyers in the context of reforming education in Ukraine have been theoretically proved. These conditions are: the implementation of the international standards for law professions into future lawyers Curricula and the improvement of regulatory and methodological support of professional training of future lawyers based on international experience; the modification of goals and professional focusing of the subject-matter of the academic disciplines "Foreign language of professional direction (German)" and "Foreign language of professional direction (English)" on the basis of a complex of approaches; the realization in educational process of person-oriented training technologies for the stimulating of ethical behavior of future lawyers; the adaptation and use of international educational e-tools proposed by international organizations; the

development and implementation of the structural and functional model of professional competence formation of future lawyers by means of foreign language based on international professional standards for law professions in the context of reforming education in Ukraine.

Key words: organizational and pedagogical conditions, professional standards, future lawyers.

Мета: розробити та обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів у контексті реформування освіти України.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Реформи, що проводяться в Україні, є інституціональним інструментом соціально-економічних та політичних перетворень. Зокрема, слід наголосити на підвищенні уваги до підготовки сучасного компетентного фахівця, не тільки здатного до ефективної професійної діяльності на рівні світових стандартів, але й до професійної відповідальності, доброчесності, прозорості тощо. Водночас слід визнати недостатню розробленість / адаптацію під національні потреби актуальних форм, методів та засобів формування професійної компетентності майбутніх фахівців різних галузей у контексті реформування освіти України та вимог ринку праці, який орієнтується на міжнародні галузеві стандарти.

Аналіз досліджень і публікацій. Нормативно-правове підґрунтя для вирішення актуальних завдань у сфері вищої професійної освіти закладено в міжнародних і національних документах: Законі України "Про вищу освіту", Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті; Указах Президента України "Основні напрями реформування вищої освіти" та "Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні", Національній рамці кваліфікацій тощо.

Серед міжнародних документів для нашого дослідження необхідно звернути увагу на Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації

юристів, Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII конгресом ООН, Віденську декларацію про злочинність і правосуддя: відповіді на виклики ХХІ сторіччя, де закладено концептуальні підходи до вимог щодо знань, умінь, навичок та професійної поведінки; а також на появу після них низки аналогічних документів для більш вузьких професійних кіл, зокрема Кодекс професійної відповідальності адвокатів Нью-Йорка тощо.

Державні імперативи щодо спрямованості національної системи освіти на підготовку відповідального й компетентного фахівця втілюються в життя до сих пор повільно та стрибками.

У науковій літературі останніми роками представлено значну низку досліджень, які присвячені проблемам формування професійної компетентності, підготовки в умовах вищого навчального закладу компетентного та конкурентоспроможного майбутнього фахівця (С. Амеліна, О. Васильєва, Н. Волкова, А. Гордєєва, Д. Мовчан, О. Павленко, О. Трякіна, Л. Сушенцева, А. Сущенко, С. Черевко та ін.); аспектам реформування національної системи вищої освіти відповідно до стандартів європейських освітніх систем (О. Голубенко, В. Гуло, А. Загородній, С. Клепко, В. Луговий, С. Мельник, М. Михайліченко, О. Овчарук, П. Полянський); загальнометодичним питанням організації професійного навчання та впровадженню нових освітніх методів та технологій (Ю. Бабанський, Я. Болюбаш, Н. Волкова, В. Гузєєв, М. Кларін, І. Лернер, О. Пометун, Л. Хоружа, О. Павленко та ін.).

Аналіз наукових праць дав змогу визначити значущість проблеми професійної підготовки майбутніх юристів, що висвітлено у дослідженнях останніх років. Так, Р. Кранстон (Stanston 2017) вивчав деякі аспекти професійних стандартів для юридичних професій, зокрібно наголошував на тому, що юридична етика повинна розглядатися в рамках більш загальної сфери професійної відповідальності [13], Д. Мовчан – формування професійної компетентності магістрів права в галузі митної справи засобами дистанційного навчання, зокрема й організаційно-педагогічні умови її формування [5], В. Свідовська – педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами дистанційного навчання [9], О. Павленко – педагогічні умови формування комунікативної компетенції фахівців митної служби, зокрема юристів, у системі неперервної професійної освіти [8]. Однак організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності

майбутніх юристів у контексті реформування освіти України окремо не розглядалися.

Виклад основного матеріалу дослідження. Базовим поняттям дослідження ми визначили "організаційно-педагогічні умови", сутність яких полягає в забезпеченні педагогічних явищ. Логіка педагогічного дослідження потребує прослідкувати розвиток поняття в ланцюжку: умови – педагогічні умови – організаційно-педагогічні умови.

Ми дотримуємося думки О. Новікова, і поняття "умова" будемо трактувати як таке, від чого залежить щось інше (обумовлене); ... як обставини процесу навчання і виховання, які забезпечують досягнення поставленої заздалегідь педагогічної мети [7, 32].

За А. Найном, "педагогічні умови" розуміємо як сукупність "об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на розв'язання поставлених у дослідженні завдань" [6, 19]. Важливими для нашого дослідження є думка Л. Усанової, котра категорію "педагогічні умови" визначає як "взаємозалежну сукупність заходів у педагогічному процесі, що забезпечує максимальний розвиток особистості" [12, 70].

З'ясовано, що існує багато тлумачень терміна "організаційно-педагогічні умови", однак, усі науковці сходяться на тому, що це двокомпонентне поняття (має організаційний та педагогічний компоненти).

У нашому дослідженні за О. Войцехівським ми будемо розуміти поняття "організаційно-педагогічні умови" як взаємопов'язані обставини і способи організації педагогічного процесу, які утворюють певну систему та визначають ефективність функціонування цього процесу [3].

У гіпотезі нашого дослідження ми виходили з того, що розроблені нами організаційно-педагогічні умови дадуть змогу використовувати сукупність актуальних наукових знань, засобів, методів і прийомів на основі постійного вдосконалення реалізації комплексу актуальних підходів (компетентнісного, системного, інноваційного, особистісно зорієнтованого та інтегративного) до питання формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови.

На основі проведеного аналізу наукових праць, дослідження процесів реформування освіти в Україні та вивчення тенденцій, спрямованих на імплементацію міжнародних стандартів у сферу професійної підготовки майбутніх

фахівців, а також урахувавши результати констатувального експерименту та власний досвід, було виокремлено такі організаційно-педагогічні умови:

1) імплементація міжнародних стандартів для професій у галузі "Право" в навчальні програми підготовки майбутніх юристів та вдосконалення нормативно-методичного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх юристів на основі використання міжнародного досвіду;

2) актуалізація цільових орієнтирів та змісту навчальних дисциплін "Іноземна мова за професійним спрямуванням (німецька)", "Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)" на підставі комплексу підходів;

3) реалізація в навчальному процесі особистісно зорієнтованих технологій навчання для стимулювання особистісної етичної поведінки майбутніх юристів;

4) використання міжнародних навчальних електронних інструментів, розроблених міжнародними організаціями;

5) розробка та впровадження структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови, побудованої в контексті реформування освіти України на засадах міжнародних професійних стандартів для професій у галузі "Право".

Запропоновані організаційно-педагогічні умови апробовано та впроваджено в процес професійної підготовки майбутніх юристів у Чернівецькому юридичному інституті Національного університету "Одеська юридична академія", а також у чотирьох вищих навчальних закладах України.

Показано, що як під час розробки, так і в впровадженні першої *організаційно-педагогічні умови* – імплементація міжнародних стандартів для професій у галузі "Право" в навчальні програми підготовки майбутніх юристів та вдосконалення нормативно-методичного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх юристів на основі використання міжнародного досвіду, ми опиралися на вимоги до професійної компетентності фахівців, викладені в міжнародних стандартах професійної діяльності юриста [1; 11; 14].

Розуміючи, що кожна країна має свої традиції і специфіку в юридичній галузі діяльності, які зумовлені національним судоустроєм, структурою державної влади і публічного управління, національним законодавством, було враховано також, що "...є загальні вихідні положення, що мають або повинні мати однакову силу в державах з гуманістичною і демократичною спрямованістю розвит-

ку" [10, 154].

Отже, з метою гуманізації суспільних відносин, утвердження законності, верховенства закону та правопорядку в Україні нами імплементовано в навчальні програми підготовки майбутніх юристів загальні деонтологічні вимоги (норми і принципи), що висуваються до фахівця в галузі права, незалежно від державних кордонів їхньої майбутньої професійної діяльності. Як стверджують науковці О. Скаун та Н. Овчаренко, "деонтологічні норми і принципи, визнані як міжнародні стандарти, гарантують належне виконання юристами їхніх функцій, що створює необхідні умови для життєдіяльності суспільства" [10, 154].

Аргументом за імплементацию міжнародних стандартів для професій у галузі "Право" в навчальні програми підготовки майбутніх юристів та вдосконалення нормативно-методичного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх юристів на основі використання міжнародного досвіду слід визнати і факт євроінтеграційної спрямованості України, що зумовлює інтерес та увагу в нашій країні до загальних правил міжнародної діяльності для юридичних професій. Багато з загальних правил, прийняті в Європейському Союзі (ЄС), є обов'язковими для всіх країн-членів ЄС при перегляді національних деонтологічних норм із метою їхньої гармонізації і подальшого розвитку [10, 154].

На основі міжнародних стандартів та використання міжнародного досвіду вдосконалено нормативно-методичне забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх юристів (актуалізовано навчально-методичні комплекси дисциплін).

Під час імплементации першої організаційно-педагогічної умови найбільш результативними формами навчальної діяльності визнано питання-відповіді та мозкові атаки, зокрема "Роль і значення міжнародних стандартів для євроінтеграції України", "Роль і значення міжнародних стандартів для міжнародних правових відносин та юридичної практики", "Стандарти Міжнародної асоціації юристів: pro і contra для України" тощо.

Ураховуючи аргументи доцільності та необхідності першої організаційно-педагогічної умови, реалізація *другої організаційно-педагогічної умови* була спрямована на актуалізацію цільових орієнтирів та змісту навчальних дисциплін "Іноземна мова за професійним спрямуванням (німецька)", "Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)" на підставі комплексу підходів (компетентнісного, системного, інноваційного, особистісно зорієнтованого та

інтегративного) до питання формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови.

Було скориговано зміст та цільові орієнтири зазначених вище навчальних дисциплін шляхом застосування розроблених на основі міжнародних стандартів для юридичних професій або адаптованих англійських інформаційних / довідникових / навчальних міжнародних інструментів ООН, ЄС, Міжнародної асоціації юристів тощо.

Для викладачів мовних дисциплін проведено методичний семінар "Актуальні підходи до формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови: цілі, вимоги, інструменти".

Під час імплементации зазначеної організаційно-педагогічної умови результативними формами навчальної роботи визнано метод експертних груп, питання-відповіді, мозкові атаки, зокрема: "Вимоги сучасного ринку праці до професійної компетентності майбутніх юристів", "Роль і значення міжнародних стандартів для юридичної професії для окремої особистості", "Наскільки необхідною є іноземна мова для юридичної професії?", "Міжнародні стандарти для юридичної професії – професійні компетентності – я-майбутній юрист" та інше.

Особливість реалізації *третьої організаційно-педагогічної умови* у процесі навчальної діяльності полягала в послугонавчальній особистісно зорієнтованими технологіями як передумовою для формування професійної компетентності та розвитку й саморозвитку особистості майбутнього юриста, зокрема, для стимулювання його особистої етичної поведінки через використання засобів іноземної мови.

Зважаючи на те, що сьогодні висуває вимоги до професійної відповідальності фахівців юридичних професій, ідеться не лише про слідування етичним правилам професії, але й більш ширше – про служіння суспільним інтересам. Ми поділяємо думку Р. Кранстона (Cranston 2017), що "фокусування просто на етичних правилах професії може призвести до моральної сліпоти: правова етика та професійна відповідальність – це більше ніж сукупність правил; вони також є зобов'язанням до чесності, прозорості та служіння закону" [13].

Шляхом застосування засобів іноземної мови відбувалась активізація особистісної орієнтації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх юристів від репродуктивної діяльності до виконання частково-проблемних і дослідницьких завдань (пошукові завдання і вправи, завдання до самостійної роботи, ознайомлення з

міжнародними передовими практиками тощо).

За результатами педагогічного експерименту визнано ефективним проведення круглих столів, зустрічей з відомими в юридичній сфері особистостями, презентації передового вітчизняного та міжнародного досвіду.

Особливість реалізації четвертої організаційно-педагогічної умови передбачала використання на етапі формування експерименту міжнародних навчальних електронних інструментів, розроблених міжнародними організаціями, насамперед, електронного словника ООН, міжнародних стандартів для юристів, Стандартів незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів, кейс-історій, доментів різних сфер діяльності, методичних вказівок, відібраних іншомовних тематичних веб-ресурсів.

Реалізація *п'ятої організаційно-педагогічної умови* була спрямована на розробку та впровадження структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови, побудованої в контексті реформування освіти України на засадах міжнародних професійних стандартів для професій у галузі "Право".

Ми поділяємо думку О. Кондрашової, що імплементувати організаційно-педагогічні умови слід як процес [4], а будь-яку систему можна представити у вигляді моделі. Саме тому однією з організаційно-педагогічних умов нами запропоновано впровадження структурно-функціональної моделі формування. Особливість її реалізації полягала в апробації та впровадженні виокремлених компонентів моделі, передусім змісту, методів та засобів.

Розроблена й обґрунтована структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови, яка ґрунтується на комплексі актуальних підходів (компетентнісний, системний, інноваційний, особистісно зорієнтований та інтегративний), включає мотиваційно-цільовий, змістово-процесуальний та діагностично-результативний компоненти.

Мотиваційно-цільовий компонент представляє мету і завдання щодо формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови з урахуванням Національної рамки кваліфікацій, соціальної потреби та міжнародних стандартів для професій у галузі "Право"; визначення можливостей і специфіки навчальних дисциплін "Іноземна мова за професійним спряму-

ванням (німецька)", "Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)" щодо формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови, зокрема, ціннісної орієнтації та мотивації до формування й удосконалення професійної компетентності. Цей компонент реалізовано в навчальній програмі шляхом актуалізації, коригування мети і завдань професійної підготовки майбутніх юристів, системи цінностей, етичних норм та професійної відповідальності. У майбутніх юристів інтенсивно формували мотивацію і ціннісні орієнтації, ставити цілі та завдання з урахуванням особливостей майбутньої юридичної професійної діяльності, а також можливостей міжнародних іншомовних навчальних інструментів.

Змістово-процесуальний компонент представлено актуалізованим змістом, технологіями, формами, методами та засобами формування професійної компетентності майбутніх юристів. Особливість його реалізації полягала у використанні програмної оболонки MOODLE та іншомовних засобів кейсової, мережевої та кейсово-мережевої технологій електронного навчання. Вибір системи MOODLE пов'язаний з тим фактом, що в ній вбудовано навчальні інструменти міжнародних організацій, а це дає змогу майбутнім юристам послуговуватися міжнародними іншомовними навчальними інструментами як засобами іноземної мови для формування професійної компетентності безкоштовно та без прив'язки до певного часу або простору (приміщення навчального закладу тощо).

У ході дослідження з'ясовано, що основними актуальними засобами іноземної мови для формування професійної компетентності майбутніх юристів слід визнати електронні навчальні інструменти міжнародних організацій, зокрема: веб-квести, електронні довідники, посібники, рекомендації, електронні бібліотеки, тренажери з віддаленим доступом тощо.

Діагностично-результативний компонент упроваджено шляхом моніторингу складових результатів формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови, експертної оцінки, самодіагностики та самокорекції.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Здобуті в ході дослідження

результати підтверджують висунуту гіпотезу, ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови та доцільність їх упровадження у практику професійної підготовки майбутніх юристів.

Перспективи роботи полягатимуть у вивченні стану та подальшому послугоуванні електронними тематичними навчальними посібниками для різних сфер юридичної практики, а також у їх розробці, апробації, пілотуванні та впровадженні.

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. Венская декларация о преступности и правосудии: ответы на вызовы XXI века, принята на Десятом Конгрессе Организации Объединенных наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, документ 995_443. – Вена. – 17.04.2000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_443

2. Волкова В. О. Духовно-практическая компетенция как принцип субъектности человека / В. О. Волкова. – Н. Новгород : Изд-во ННГУ им. Н. И. Лобачевского, 2005. – 228 с.

3. Войцехівський О. Л. Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності за напрямом "Охорона та захист державного кордону" // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – Педагогічні науки. – Вип. 4. – 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO.

4. Кондрашова О. В. Проектування розвивального освітнього середовища в процесі навчальної діяльності майбутніх менеджерів організації: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / О. В. Кондрашова. – Кременчук, 2016. – 432 с.

5. Мовчан Д. О. Формування професійної компетентності магістрів права в галузі митної справи засобами дистанційного навчання: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Д. О. Мовчан. – Дніпро, 2016. – 311 с.

6. Найн А. Я. Общенаучные понятия в педагогике / А. Я. Найн // Педагогика. – 1992. – № 7–8. – С. 15–19.

7. Новиков А. М. Основания педагогики : пособ. для авторов учебников и преподавателей / Александр Михайлович Новиков. – М. : Изд-во "Эгвес", 2010. – 208 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.anovikov.ru/books/op.pdf> ISBN 978-5-72629-975-4.

8. Павленко О. О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти: дис. ... док. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / О. О. Павленко. – Дніпропетровськ, 2010. – 539 с.

9. Свідовська В. А. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами дистанційного навчання / В. А. Свідовська / Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2016. – № 2. – С. 361–366. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2016_2_61

10. Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: [підручник] / Скакун О. Ф., Овчаренко Н. І. Під ред. проф. Скакуна О. Ф. – Х. : Основа, 1999. – 280 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravolib.pp.ua/ist-20--idz-ax275--nf-39.html>

11. Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів // Міжнародна асоціація юристів. – Нью Йорк, 1990. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/kodex-9/24.htm>

12. Усанова Л. А. Педагогическое обещание как фактор социализации студентов педагогического вуза: дис. ... канд. пед. наук / Л. А. Усанова. – Челябинск, 2002. – 166 с.

13. Cranston, Ross. Professional Standard for Lawyers, chapter 6 // Lawyers' Conduct: the Professional Standards. – Oxford, 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199292073.001.0001/acprof-9780199292073-chapter-6>

14. New York Lawyer's Code of Professional Responsibility (2013 p.) // End-of-life notice: American Legal Ethics Library. – New York, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.law.cornell.edu/ethics/ny/code/NY_CODE.HTM

Стаття надійшла 30.04.2017 р.